

CIORAN

Sugestii pentru o biografie imposibilă

ILINA GREGORI

CIORAN

Sugestii pentru o biografie imposibilă

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Cuprins

<i>Cuvânt înainte</i>	9
Sugestii pentru o biografie imposibilă	19

Partea întâi

PORTRETE

I. „Istoria unui suflet“. <i>Gloria victis?</i>	37
În sfârșit, o carte care „a mers“: <i>Exercices d’admiration</i> . . .	39
II. La antipozi: biografie <i>vs</i> portret	46
Un alt Cioran? Ultimul Cioran? Portretistul	46
Portrete sau autoportrete? Paradoxul portretistului	58
„Doar îngerii sau incurabilii...“: modelele preferate	61
Francis Scott Fitzgerald	66
„Experiența pascaliană a unui romancier american“?!	68
Un portret frânt, „nesincer“ și „nedrept“	72
Insomnia, stigmatul care leagă și obligă	81
III. La mii de leghe de cel ce-ai fost	85
„Mântuirea sufletelor curate“: despre admirație	87
Un portret omis – o paradigmă uitată?	89
Corneliu Zelea Codreanu	90
IV. „În viață fiind, atât de puțin complice vieții...“	103
Portretist și <i>flaneur</i>	105
„Cine ești?“ Evocare–invocare–vizitare	110
„Fiind toată viața un amator de cimitire...“	115
Samuel Beckett	115
Locuri și momente magice	119

Portretul poetic	122
Admirația, mântuirea, „noblețea“	125

Partea a doua
PALEONTOLOGIE

Într-o zi cu ploaie, din întâmplare, la Muzeu. O plimbare a lui Cioran	139
I. „Divagații la Muséum“	142
Ce s-a întâmplat? O „vizită accidentală“ la Muséum	142
Lecția Muzeului: despre „buna folosință a scheletului“	145
Muzeul Național de Istorie Naturală, Jardin des Plantes, Galeria de Paleontologie	151
Animale și animale	160
II. „Un text serios, dar greu de citit“	169
Pe șemineu, cimpanzeul alături de Buddha	169
„Budism de bulevard“?	176
„Meditația asupra oribilului“	180
„Izbăvirea“: teorie și practică. „Să nu îndrăgești nimic!“	184
„Fatalitatea de a fi tu însuși“. „Să facem ca nimic să nu ne aparțină!“	191
„Cum să te izbăvești fără să știi?“	195
III. <i>Finis coronat opus?</i> Sfârșitul unei povești cu multe începuturi	202
Cum să rămâi un necunoscut în plină celebritate?	202
O viziune „aberantă“: supraomul nietzscheean	204
„ <i>Il se resingera...</i> “	212
Paleontologie, ontoteologie, ortopedie.	226
Se pierde identitatea prin boală, sau nu?	232

Lui Walter Biemel

Sugestii pentru o biografie imposibilă

„Este de necrezut că perspectiva de a avea un biograf nu a făcut încă pe nimeni să se priveze de viață“, spusese, așadar, Cioran. Cu „neajunsul de a te fi născut“ te aranjezi, se vede, mai ușor decât cu calamitatea unei vieți pândite de biografii. Ce-ar fi făcut Cioran cu viața lui dacă ar fi putut prevedea aviditatea cu care avea să fie răscolită și avalanșa de contribuții care-i dilată la ora actuală biografia? Ar fi „renunțat“ Cioran la viață dacă ar fi prevăzut nefericitul război declanșat între foști prieteni pentru a intra în posesia manuscriselor și documentelor sale, de pildă, în timp ce el, izolat, neputincios, afazic și amnezic, nu mai putea tranșa chestiunea succesiunii?¹ S-ar mai fi îndrăgostit Cioran la

---

1. În jurnalul său deja menționat (inclus în *Searching for Cioran*, ed. de Kenneth R. Johnston, cu o introducere de Matei Călinescu, Indiana University Press, Bloomington/Indiana, 2009), Ilinca Zarifopol-Johnston consemnează dificultățile survenite treptat în relația ei veche, extrem de afectuoasă cu Simone Boué – preludiul rupturii tragice, sigilată pe vecie de moartea prematură a celor două femei. Ea notează, totodată, cum proiectul biografiei lui Cioran, asigurat de burse americane, a mobilizat atenția și intervențiile unui întreg „clan“ constituit în jurul scriitorului bolnav fără speranță: pe lângă rudele naturale din România, luptau, cu cele mai bune intenții, de bună seamă, cele „adoptive“ – Marie-France Ionesco, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, alături de editurile Gallimard și Humanitas sau biblioteca Doucet, custozii legitimi și calificați ai moștenirii cioraniene (vezi pp. 157–234).

șaptezeci de ani dacă ar fi bănuir că femeia adorată îi aduna scrisorile „nebunești“ în vederea publicării, anticipând din primele clipe ale relației lor momentul în care el, bătrânul, mut pentru totdeauna, n-ar mai fi împiedicat-o să-i completeze biografia cu un capitol senzațional? Dar cum ar fi trăit Cioran dacă și-ar fi văzut cândva în vis funeraliile din Rue Jean de Beauvais – spectacolul cu note absurd-groțeste înscenat la Biserica românească de acolo, cu afliuență de prieteni și admiratori amestecați cu personaje dubioase, cu cordoane de polițiști solicitați de îngrămădeala curioșilor, cu fotografi și cameramani, cu control sever al coroanelor de flori și pază contra oricărui amestec al oficialilor români în omagierea defunctului, cu mesajul regelui Mihai citit de Marie-France Ionesco și eșarfa tricoloră pe coroana trimisă de Majestatea-Sa, cu un preot patriot și vigilant, cu odăjdii aurite, desigur, cu cântece și rugăciuni pentru „adormitul“, cu fum de tămâie din multe cădelnițe, și apoi, la cimitir, vin și colivă?¹ Nu ar fi salutat sau măcar tolerat Cioran, *in extremis*, o alternativă ca aceea pe care am sugerat-o deja: în locul biografiei sale, romanul unui *double*? Măcar finalul putea fi altul.

Nu mi se pare cu totul nedrept să spunem că, așa cum a prevăzut el însuși cu furie și disperare, Cioran a ajuns până la urmă chiar victima celor ce l-au iubit cel mai mult. Dacă el însuși ar fi preferat moartea unei vieți accesibile publicului prin mijlocirea biografilor, chiar publicarea postumă a jurnalului său a fost o „trădare“. Valoarea acestei opere nu-i absolvă cu totul pe editori. Nu ne referim la problemele de

---

1. Vezi descrierea episodului în jurnalul Ilincăi Zarifopol-Johnston, *ibidem*, pp. 216 sqq., dar și articolul „Cioran“, în Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945–1989*, ed. a II-a, Compania, București, 2010.

ordin juridic și filologic cu care s-au văzut ei confrunțați, ci chiar la vina de a fi acționat fără autorizația autorului, ba chiar împotriva voinței sale.¹ Și, în pofda bunelor intenții, asemenea „păcat“ trebuie să fi fost cu atât mai apăsător, cu cât cei care l-au comis au fost mai intim legați de Cioran. M-am întrebat de multe ori, fără să vreau, cu o angoasă sumbră, dacă nu el, păcatul, a omorât-o pe Simone Boué. Dar poate că, dimpotrivă, odată predat volumul *Caietelor*, Simone s-a simțit împăcată, ca și cum și-ar fi îndeplinit o datorie sacră. Se putea destinde și a închis ochii – singură, în largul mării.

Episoade biografice precum cele amintite fugitiv la începutul acestui capitol pot fi, fără îndoială, evocate pentru a justifica *a posteriori* aversiunea pe care i-o inspira lui Cioran ideea, simpla idee a unei biografii. S-ar putea găsi însă și alte explicații pentru această respingere, unele rapide și banale, altele mai subtile și mai nuanțate. Cel mai la

---

1. În cuvântul său introductiv, Simone Boué oferă o versiune plauzibilă a împrejurărilor care au dus la publicarea *Caietelor*. La ora actuală însă, avem motive să-i punem la îndoială explicațiile. Din jurnalul Ilincăi Zarifopol-Johnston reiese că numărul caietelor era mai mare și că ele nu erau ascunse. Ea însăși le-a identificat ca atare imediat și le-a fotocopiat – tot fără autorizația autorului și spre indignarea viitoarei editoare, Boué, care a calificat actul drept „furt“. Din însemnările citate mai rezultă că o copie completă a caietelor cioraniene se află în arhiva biografiei americane, decedată în 2005. Se știe, între timp că versiunea deja publicată la Gallimard a *Caietelor* nu este nici completă – s-au descoperit ulterior optsprezece caiete cu însemnări din perioada 1972–1980 – și nici nu corespunde întru totul originalului, care este păstrat la Biblioteca Jacques Doucet și a putut fi consultat de editorii *Operei* lui Cioran (vezi Nicolas Cavaillès, „Note sur la présente édition“, în Cioran, *Œuvres*, ed. de Nicolas Cavaillès în colaborare cu Aurélien Demars, Gallimard, Bibliothèque de la Pléiade, Paris, 2011, abreviat în cont.: *Œuvres*, pp. LVII–LX, aici p. LX).

îndemână răspuns ar fi că nu se teme de biografi decât cine are ceva de ascuns. Motivul refuzului ar fi teama de a se compromite, în corelație cu premisa de ordin retoric: funcția tradițională a biografiei ca gen este prezentarea coerentă, sintetică, evaluativă a unei vieți. Secretele a căror divulgare trebuie evitată cu orice preț, chiar cu prețul vieții, pot fi de diferite feluri. În mod spontan, în cazul lui Cioran, în faza actuală a receptării, noi ne gândim la trecutul lui „deochet“, în primul rând la culpele de ordin politic ce ies la iveală pe măsură ce tânărul Cioran este readus de cercetători în actualitate. Dar spectrul vinovăției are componente multiple și amplitudinea lui nu scade odată cu vârsta. Schimbările se petrec în interiorul lui. Timpul influențează ierarhia greșelilor; vinovăția, în ansamblu, rămâne.

Explicațiile simple nu sunt neapărat false. Cioran s-a temut într-adevăr de dezvăluiri biografice care i-ar fi afectat nu numai cariera de autor francez, ci chiar viața de zi cu zi în exilul parizian. A trecut sub tăcere multe momente și aspecte ale existenței sale – stigmatate virtuale –, dar a și abordat public, în repetate rânduri, chestiunea vinovăției lui. Și-a mărturisit multe erori, dintre cele mai grave, le-a formulat fără complezență și le-a asumat. Dar dacă respinge în mod categoric, cu oroare chiar, ideea unei biografii, motivul decisiv nu este de căutat în mulțimea greșelilor de care s-a făcut vinovat în decursul timpului și perspectiva funestă a deconspirării. Este vorba de o vină mai adâncă, fundamentală, și anume aceea de a nu fi putut trăi în concordanță cu filozofia sa. Altfel spus, în termeni frecvent uzitați, refuzul principal al biografiei este consecința dezacordului dintre *viața* și *opera* filozofului. De fapt, această „anomalie“ nu constituie, pentru Cioran, propriu-zis o *vină*. Ea nu poate fi imputată individului, lui X sau Y; răspunderea o poartă Demiurgul. Or

convingerea lui Cioran este că biograful *qua* biograf confundă ontologia cu etica și ia un defect esențial, constitutiv al condiției umane drept greșeală personală. Ne putem, prin urmare, închipui că Cioran ar fi fost curios să citească, în locul unei biografii, o versiune romanescă a vieții sale, în care să se vadă absolvit măcar de una dintre nenumăratele lui culpe – aceea de a fi trăit prea mult.

Romanul pe care l-am citit ca și cum protagonistul ar fi fost sosia lui Cioran se sfârșește cu o crimă. Filozoful este ucis de tânărul său prieten și discipol, care vrea să scrie despre mentorul său, dar nu poate începe decât după dispariția acestuia – mai exact, după o moarte potrivită eroului. Filozoful înțelege intenția tânărului, și „perspectiva de a avea un biograf“ care să-i pună de acord viața cu învățătura îl „face să renunțe la viață“. El devine complicele secret al celui care-i pregătește moartea, colaborând benevol la înscenarea propriei sinucideri. Altfel spus, biografia unui negator radical al vieții precum Cioran nu se poate concepe decât începând cu sfârșitul, și anume cu sinuciderea filozofului. Doar acest final conferă logică și coerență unei existențe refuzate la nivelul teoriei cu metodă și excepțională putere de persuasiune. Dezacordul între „viață“ și „operă“ este în cazul lui Cioran atât de scandalos, s-ar spune, încât nici unul dintre adepții *filozofiei* lui nu-i poate scrie biografia: chestiunea „imposturii“ îl paralizează. Un Cioran care moare de moarte bună – înțelegem din exemplul dublului său romanesc – nu are stofa unui erou credibil: lipsa de consecvență îl pune în conflict cu ordinea implicită a biografiei. Cioran înțelegea această logică mortiferă. Tipul de discurs care o purta în codul său genetic îi inspira oroare.

Pentru omul-ca-toți-oamenii, care nu poate trăi din plin decât uitând moartea, un caz ca acela al lui Cioran este de-a

dreptul neverosimil. Un ins „specializat“ de timpuriu în moarte, care din cea mai fragedă tinerețe a avut permanent în minte această temă, care se vedea încă din adolescență, în orice împrejurare, deja mort – până și când mânca –, un thanatolog de talie mondială dublat de un thanatoman irecuperabil: și tocmai un asemenea „tip“ trăiește mai mult decât media semenilor săi, în pofida regimului de ne-viață adoptat de timpuriu și recomandat întregii suflări omenești cu argumente greu refutabile!¹ Dar chiar multora dintre admiratorii operei lui Cioran longevitatea autorului le pune probleme. Nu puțini și-au spus, probabil, că cel mai „frumos“ ar fi fost ca tânărul filozof să-și fi luat viața îndată ce-și pusese semnătura pe prima sa carte. Nu poți rămâne pe loc dacă ai escaladat „culmile disperării“, și nu e greu de ghicit încotro duce pasul următor. Cioran a ratat acest final, ca să trăiască după aceea mai mult decât mulți iubitori de viață și să moară mai „rău“ decât mulți muritori de rând. Cu totul altfel, ne spunem, ar fi trebuit să sfârșească filozoful care „toată viața lui a vorbit despre sfârșit“², și-a gândit întruna sfârșitul, dându-ne treptat să înțelegem că luciditatea, conștiința finitudinii ar neutraliza vina de a continua să trăiești. Asemenea înfruntare a morții ar constitui o performanță mai înaltă decât sinuciderea. „Rușinea“ de a trăi ar apărea transmutată, prin focul suferinței, în virtute. Penibila slăbiciune care ne reține în viață n-ar mai fi decât o aparență, inițiații ar înțelege sublimul pe care ea îl ascunde. Prin urmare, imaginea unui Cioran nu numai vârstnic, ci și rătăcit,

---

1. Vezi și Gabriel Liiceanu, capitolul „Moartea lui Cioran“, în *Itinerariile unei vieți: E.M. Cioran. Apocalipsa după Cioran (ultimul interviu filmat)*, Humanitas, București, 2011, pp. 81–89. Abreviat în continuare: *Itinerariile unei vieți*.

2. *Ibidem*.

cu *mintea întunecată*, este inacceptabilă în ordinea propriei lui reflecții existențiale.

Pentru autorul unei biografii „normale“, un sfârșit ca al lui Cioran poate constitui o dificultate insurmontabilă. Un scriitor, dimpotrivă, propune soluții și pentru asemenea *imposibilitate* – biografia unui amnezic, de pildă, care nu-și aduce aminte viața lui, dar știe încă, vag, ce a uitat. Nu găsește, dar poate încă să caute. Matei Vișniec, autorul la care mă refer aici, reamintește episoade din viața lui Cioran *en creux* – ca uitate –, și anume într-o cronologie inversată.¹ „Avansează“ de la sfârșit spre început, de la bătrânețe înapoi spre tinerețe. Cioran înaintează pe acest coridor, își caută casa, deschide uși, le închide și încuie definitiv după ce realizează că nu a descoperit locul unde trebuie el să se întoarcă. *Acasă* ajunge doar acolo unde-l așteaptă tânărul care a fost cândva, eul său de la început. Chiar cu mintea întunecată, Cioran rămâne pe traseul vieții lui, se desprinde rând pe rând de spații care-i aparținuseră, dar are încă în mână o *cheie* – cheia vieții lui adevărate. Se știe așteptat, se regăsește în ipostaza sa originară – chiar el, de neconfundat: o împlinire pe dos, și totuși o împăcare.

Cred că Cioran ar fi apreciat simbolul: drumul vieții ca itinerar nocturn, urmat fără luciditate și totuși fără greș, cu siguranța misterioasă a somnambulilor. Nici nu s-ar fi contrazis aprobând o asemenea imagine, de vreme ce luciditatea, așa cum o definește el, nu exclude cecitatea, ci o implică:

Înfăptuim opusul a tot ce-am urmărit, sabotăm frumoasa minciună pe care ne-am pus-o în gând; [...] *Voința* n-a fost de ajutor

---

1. Matei Vișniec, *Mansardă cu vedere spre moarte*. Premiera mondială a piesei a avut loc în 2004 la Cluj-Napoca. Autorul a avut amabilitatea de a-mi pune la dispoziție textul românesc.

niciodată și nimănui: din tot ce facem, cel mai discutabil e lucrul la care am ținut mai mult, cel pentru care ne-am impus cele mai multe privațiuni. Și asta e adevărat și pentru scriitor, și pentru cuceritor, pentru primul venit, de fapt.¹

Chiar lucid la culme, Cioran știe că se înșală – în privința lumii, a oamenilor și mai ales în privința propriei sale vieți. Imaginea pe care ne-o facem despre noi înșine este minci-noasă, valoarea pe care o atribuim realizărilor noastre este discutabilă, actele pe care ni le-a dictat conștiința au alt sens decât cel intenționat. Tot ceea ce facem, tot ceea ce știm sau credem este interpretabil, iar autointerpretările sunt a priori eronate. Altfel spus, chiar dacă ne înarmăm cu chei care funcționează, nu înseamnă că avem cu adevărat acces la ceea ce căutăm. Încercăm să ne punem de acord viața cu principiile, acționăm așa cum ne dictează conștiința și ne asumăm răspunderea pentru actele noastre, dar ne aflăm în sfera *malentendu*-ului. Ce fel de valabilitate să concedem atunci unei biografii? Ar trebui mai curând să spunem că, în condițiile descrise de Cioran, biografia rămâne fără obiect. Cum să identifici contururile și coordonatele unei vieți plecând de la premisa că ea este istoria unui individ care nu știe ce face când face ceva, nu știe ce vrea de fapt când vrea ceva, pe care nu-l poți înțelege decât greșit, drept care vei produce niște pseudointerpretări, care vor fi prost înțelese de destinatarii lor etc. etc.? Falimentul biografiei ca gen tradițional trădează un impas mai adânc, și anume criza *biograficului* ca atare. Categoria însăși se află în programul cioranian de demolări. Ce e de făcut?

---

1. „Cele două adevăruri“, în *Sfârtecare*, trad. Vlad Russo, Humanitas, București, 2002, pp. 5–18, aici p. 14. (Orig.: „Les deux vérités“, în *Écartèlement*, Gallimard, Paris, 1979, pp. 7–20.)

Credite fotografice

- p. 67: © Matthew J. and Arlyn Bruccoli Collection of F. Scott Fitzgerald, University of South Carolina
- pp. 91 și 95: Arhiva Mihai Oroveanu
- p. 117: foto Wilhelm Pabst © bpk. Bildagentur für Kunst, Kultur und Geschichte Berlin
- p. 125: foto Mihai Dinu Gheorghiu
- pp. 144, 170, 214, 216, 220: foto Ilina Gregori
- p. 225: foto Matthias Besant © Zoo Frankfurt